Verslag workshop Veenendaal ronde 1, 26-02-2021

Hoe vertaal je het thema gezondheid vanuit de omgevingsvisie naar een woonwijk?

Hoe indeling van de wijk en regels borgen in een plan?

- Gemeente heeft wat betreft woningen en openbare ruimte veel in de hand. Als woningen worden toegevoegd is het belangrijk om gezondheid in de afspraken vast te leggen.
- Omgevingswet biedt hiervoor ook kansen. Maar mensen zijn huiverig voor omgevingswaarden, omdat je je dan als gemeente vastlegt. En binnen gezondheid heeft de gemeente op veel zaken ook geen invloed (bijv. supermarkten). Dus de vraag hoe je dit kunt vertalen in een omgevingswaarde. Beginnen bij de openbare ruimte kan helpen als eerste stap. Bewoners willen als ze de keus krijgen nog steeds liever een parkeerplaats dan een boom voor de deur. Bij inrichting van een wijk is er de verplichting om een parkeerplaats aan te leggen, maar aantal parkeerplaatsen kan aangepast. Bewoners zelf laten nadenken over alternatieven. Initiatief bewoners voorbeeld: overkapte parkeerplaatsen aan rand van de wijk met zonnepanelen op dak.
- Kwantificeren van normen kan helpen, maar discussie of deze moet worden vastgelegd in het omgevingsplan. Bijv. ook kapvergunning is nu uitgekleed en als je wilt vergroenen moet deze weer worden aangekleed.
- Vergunningseisen voor activiteiten die de gezondheid schaden

Hoe kun je het thema gezondheid naar een woonwijk vertalen?

- Samen met de bewoners, zij weten waar behoefte aan is. Bij grootschalige renovatie komt de woningbouwvereniging rechtstreeks achter de voordeur en spreekt met alle bewoners. De bedoeling is om ook gelijk op te halen waar behoefte aan is. Er is ook een ambassadeursgroep van bewoners die actief willen meedenken over de wijk. Zij zijn een soort tussenpersoon tussen gemeente en de wijk. Het is wel nog een zoektocht op welke manier we die ambassadeurs goed kunnen inzetten. Kwetsbare bewoners hebben meer focus op het leven van alle dag en dan is het soms lastig om het gesprek op duurzaamheid en energietransitie te voeren. Er zijn geen sociale wijkteams, wel fysieke wijkteams in Veenendaal. Hieraan zouden de ambassadeurs nog meer gekoppeld kunnen worden. Welzijnswerk zouden hierin wellicht ook een rol kunnen krijgen. Wel lastig in deze coronatijd om het contact te onderhouden, digitaal gaat dit een stuk moeilijker en de behoefte aan fysieke bijeenkomsten is heel groot. Hoe digitaal mensen bereiken die lager geschoold en lager inkomen hebben is een lastige vraag.
- Gebruik maken van bestaande netwerken in de wijk. Ambassadeurs, bewonerscommissies, sociaal wijkteam, vanuit welzijn.
- Op basis van een X aantal focuspunten (zoals ruimte voor ontmoeting / samen in wijken en buurten / gezonde mix / milieukwaliteit / klimaatbestendig) in deels abstracte dan wel specifieke gezondheidsdoelen (zoals watertappunten bij iedere speelvoorziening / op ieder bedrijventerrein een 'ommetje', verbinden van groen door wandel- en fietspaden), dit met elkaar verweven.

Voorbeelden van maatregelen om leefomgeving gezonder te maken en die in omgevingsplan kunnen opgenomen:

- Rookvrije speeltuinen, dementievriendelijke wijk, aanleggen van ‘veilig groen’ (typen groen), aanleggen ‘beweegroutes’ (bv kwiek beweegroute)

- Grote tuinen bijvoorbeeld opofferen voor openbaar groen; Diepe tuinen worden nauwelijks gebruikt en als er meer openbaar groen is kun je het groen als gemeente beter borgen. Minder verstening bijvoorbeeld.
- Sociale veiligheid speelt een belangrijke rol bij fysieke inrichting van de ruimte. Bewoners wellicht ook meer meenemen in de wetenschappelijke kennis over groen (oa Jolande Maas): groen goed voor de gezondheid, maar ook tegen hittestress.

Maak gebruik van goede voorbeelden in de omgeving,

  - Bijv. Utrecht Merwedekanaal, een gebied dat vroeger veel minder leefbaar was
- Behoefte aan overzichten van goede voorbeelden, zie o.a. IVN
- Via www.gezondeleefomgeving.nl worden voorbeelden en kennis over gezondheidseffecten groen en andere omgevingsthema's ontsloten.
- https://ggdru.buurtmonitor.nl/dashboard/dashboard/gezonde-leefomgeving

Effectiviteit van gezondheidsmaatregelen: meer kennis via monitoring van maatregelen

- Meer behoefte aan monitoring, bijvoorbeeld een groen monitoring om te kijken of er inderdaad meer en hogere kwaliteit groen komt. Beleving bewoners meten in een monitoring om te kijken hoe de wijk nu scoort: door gemeenten en ook gezondheidsmonitor door GGD (volwassenen, maar ook onder jongeren). Ook GGD Atlas; een dashboard met data. Focusgesprekken met groepen bewoners en individuele bewoners uit bepaalde doelgroepen helpen ook om vinger aan de pols te houden.

Fysieke kant ligt meer voor de hand, de sociale kant wordt minder makkelijk meegenomen

- Behoefte aan meer richtlijnen voor de 'zachte kant', zoals plantenbakken waar je op kunt zitten en die ontmoeting stimuleren. Hoe ziet een regel voor gezondheidsbevordering in een omgevingsplan eruit.
- Gezondheid is heel breed, ook bijv. hittestress en duurzaamheid. Voordeel dat gezondheid de verbindende factor kan zijn, maar nadeel dat de focus soms ingewikkeld wordt
- Grens fysiek en sociaal doorbreken, door in een heel vroeg stadium het sociaal domein te laten aanhaken.
- Niet alle gemeenten hebben evenveel aandacht voor gezondheid, vaak meer aandacht voor beperken van kosten in plaats van preventie. Maar resultaten van preventie zijn pas zichtbaar op de langere termijn en dat is in de vierjaar-cyclus van het gemeentebestuur daardoor lastig.
- Zichtbaar maken waar wel winst te behalen valt bij koppelkansen.

Geluidsoverlast inbedden in de omgevingsvisie, hoe doe je dat?

- Knelpunten in kaart brengen met een tool. Maar de geluidsoverlast van een rondweg of een snelweg kun je niet in de wijk oplossen.
- Als je als burger kijkt welke regels en normen gelden er, dan blijken motoren en scooters niet meegenomen in de norm. Waarom passen we de norm zo ruim toe en verlagen we de norm niet om deze overlast te beperken.
- Gemeente Veenendaal probeert de automobiliteit af te waarderen, bijvoorbeeld door meer voorrang voor fietsers bij een stoplicht en door een nieuwe parkeernorm. Dus meer ruimte voor fietser en voetganger en minder ruimte voor auto.
- Wel belangrijk om naast auto's ook juist te richten op motoren en scooters die veel geluid maken.

Verslag workshop Veenendaal ronde 2, 26-02-2021

Hoe vertaal je het thema gezondheid vanuit de omgevingsvisie naar een woonwijk?

Breed vraagstuk: aansluiten bij wat mensen willen, koppelen met doelen gemeente

- Gezond voedselaanbod is een nieuw onderwerp. Bijv. door verleiding in de buurt van scholen te verminderen of aanbod van watertappunten. Aanbod van ongezond voedsel is ruim en vaak ook goedkoop. Groene schoolpleinen en moestuinen leren bewoners en kinderen ook dat gezond eten lekker is en leuk om te doen.
- Bewoners stimuleren na te denken of wat zou helpen, gaat zowel om gezondheidsbescherming, bevordering als zelfredzaamheid.
- Lastig is wel de armoede en dat gezond voedsel dan lastiger is.

Kun je in een omgevingsplan regelen dat er geen snackbar is in de buurt van een school?

- Dat is heel lastig. Wellicht meer kansen om in gesprek te gaan over het aanbod bij de snackbar.

Uitnodigen in de openbare ruimte om te bewegen

- Inrichting openbare ruimte belangrijk, maar juist ook in combinatie met sportcoaches en fysiotherapeuten. Inrichten alleen is niet voldoende, maar ook gebruik. En in een meer kwetsbare wijk gaat het ook om gezondheidsvaardigheden waar deze professionals mee kunnen helpen.

Is GGD betrokken bij het opstellen van de omgevingsvisie?

- Intensief participatietraject van bijna twee jaar, met alle stakeholders in de gemeente. En daar is ook de GGD bij betrokken geweest en ook welzijn en zorginstellingen. Daardoor is het ook echt een plan van iedereen geworden. Eerst professionele stakeholders die wat abstracter nadenken en daarna met bewoners.
- Bij omgevingsvisie neemt GGD deel op het gebied van gezondheid, vanuit wetenschappelijke kennis over gezonde leefomgeving, kennis over voorzieningen en milieubelasting, kennis over typen groen etc.

Groen schoolplein ook na schooltijd toegankelijk?

- Inmiddels geen hekken meer rond de schoolpleinen, zodat deze allemaal openbaar toegankelijk zijn (Gemeente Veenendaal).

Andere voorbeelden:

Koken met wijkbewoners in een multifunctioneel centrum

- Revitaliseringswijk met veel nieuwbouw: Uit gesprek met bewoners kwam een park met veel bewegingsmogelijkheden en een multifunctioneel centrum waar veel door en voor bewoners wordt gekookt. Ook GGD neemt deel i.v.m. voedseleducatie. Bewonersgroepen maken menu's vanuit hun culturele achtergrond en deze menukaarten kunnen andere bewoners ook weer meenemen (Wijk de Zwaluwen in Gemeente Cuyk).
- Samenstellen kookboek in de wijk, o.a. naar aanleiding van overgang naar gasloos-koken. Koken verbindt namelijk ook.

Voedselapotheek

- In wijk De Zwaluwen (Gemeente Cuyk): bewoners kunnen groente kopen, maar tegelijkertijd informatie over gezondheidseffect van bepaald voedsel (bijv. bij diabetes)
- Betrek een diëtist bij wat je doet: bijvoorbeeld bij voorlichting over gezond de dag beginnen. Via zorgpakket heeft iedereen recht op drie sessies met een diëtist. Maar een diëtist kan ook betrokken worden bij het samenstellen van een kookboek.

Gezond dorp:

- In dit voorbeeld (www.gezonddorp.nl).werken huisartsen en apotheken en dorp samen met plaatselijke ondernemers (snackbar, supermarkt) aan verbeteren gezondheid.
- Snackbar sloot niet de deuren, maar ging bewuster om met producten en aanbod. Plaatselijke supermarkt gaf in dit voorbeeld ook aan dat omzetdaling meeviel, omdat de omzet verplaatst werdnaar andere producten
- Belangrijk dat er een bepaalde urgentie gevoeld wordt. Bijvoorbeeld bij buurtscan dat de levensverwachting lager ligt kan dit urgentiegevoel voeden. Initiatiefnemers als een huisarts kunnen dit dan helpen aanjagen.

Andere kansen en aanpak om leefomgeving gezonder in te richten

- Bij vervanging riolering: Straat gaat dan al op de schop, maar ook veel bewoners worden gesproken bij nieuwe inrichtingsplannen en dan kun je sociale aspecten daarin meenemen. Doorgaans bij rioolvervanging wordt vaak wel gekeken naar vergroening, duurzame energie, hittestress, maar het sociale aspect wordt daar niet standaard in meegenomen.
- Bij woningrenovatie kan dit ook, want dan komt woningcorporatie achter elke voordeur.
- Als mensen gaan verhuizen is ook hét moment om ook te stimuleren gezond gedrag te versterken.
- Ludieke aanpak vergroening (WUR: wijk Geitenkamp in Gemeente Arnhem). Straattheater ingezet om verhalen bij bewoners op te halen en te verwerken in een tentoonstelling waarbij het sociaal wijkteam ook weer aanwezig is. Dus ludieke wijze maakt dit toegankelijk. Onderzoek loopt nog, maar eerste resultaten zichtbaar op www.wur.nl/project/PARTIGAN-Participatory-Greening-of-Arnhem-and-Nijmegen-1.htm

Hittestress en toenemende allergieën, hoe geef je dat een plekje in een visie

- In de visie is klimaatadaptatie en biodiversiteit als thema genoemd en in projecten (bijvoorbeeld reconstructie van een weg) moet dit nu worden meegenomen. Maar wel belangrijk te zorgen dat de fysieke projectleiders hierin ook meegenomen worden (borgen in de eigen organisatie), dan is een visie vaststellen alleen niet genoeg.

Hoe ga je ermee om als bewoners iets anders willen dan de gemeente?

- Ingewikkeld, bewoners willen vaak liever parkeerplaatsen dan bomen. Via corporate communicatie vanuit de gemeente doorlopend en meerjarig communiceren over de effecten van gezonde inrichting van de leefomgeving. Collega's van groen zoeken ook naar mogelijkheden om mensen meer van groen te overtuigen.
- Naast corporate communicatie kun je ook lunchuitstapjes laten organiseren voor collega-ambtenaren op thema's; bijv. op gebied van hittestress, door in een stenige omgeving naar een centrale boom te gaan en te vertellen wat deze boom doet aan waterberging, verkoeling en CO2 reductie. Dat werkte als een eyeopener en dat heeft impact. Dus meer creatieve aanvliegroutes nodig dan alleen vertellen in zaaltjes of informatie op papier. Laten zien hoe belangrijk bomen zijn of bijvoorbeeld wandelen en fietsen.

Methoden betrekken burgers

- Dorpsdagboeken (Han Nijmegen)
- Our voice app: citizen science, zie http://med.stanford.edu/ourvoice.html. Gebruikt door Hanze hogeschool Groningen; Project beweegvriendelijke omgeving
- https://dagvanhetsportonderzoek.nl/18-sporten-voor-iedereen-wat-wil-iedereen/: doorgeefboek